

ליקוטים נפלאים פרשת דברים

"אלה הדברים אשר דבר משה" (א, א)

לפי שהן דברי תוכחות... והזכיר ברמז מפני כבודן של ישראל (רש"י)

מקשים המפרשים, והלא החטאים הללו מוזכרים ברמז נמנים להלן במפורש תוך פירוט כל הפרטים?

אלא שמצינו במדרש שמכיוון ששמעו בני ישראל דברי תוכחות מיד חזרו בתשובה שלמה ואמתית, והרי בידוע שהחוזר בתשובה מאהבה זדונותיו נעשים לו כזכויות, אם כן ממילא הפכו כל החטאים למצוות, ולכן מנה אותם משה לפרטי פרטיהם, כיון שביקש להזכיר ככל היותר את "זכויותיהם" של ישראל.

"והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי"

ושמעתי" (א, יז)

בספר "שארית מנחם" להרה"ק רבי מנחם מנדל מווישווא, ביאר בדרך רמז את דברי משה רבינו על שרי המאות והאלפים, כך: "והדבר אשר יקשה מכם", כאשר יש ליהודי צרה והוא מתפלל לקב"ה, העצה לקבלת התפילה היא "תקריבון אלי", שיכוון את כאבו על צרת אביו שבשמים, יתפלל על צער השכינה הנמצאת בגלות. דבר זה יגרום שמובטח לו "ושמעתי", הקב"ה יקבל תפילתו.

(במחשבה תחילה)

"וישיבו אותנו דבר ויאמרו טובה הארץ מאד"

מאד ולא אביתם לעלות" (א, כב)

פירש רש"י, מי אמרו טובתה, יהושע וכלב. וקשה, הלא סוף כל סוף שאר המרגלים אמרו שהארץ רעה ואוכלת יושביה, ואם כן איזו טענה יש נגד בני ישראל שהאמינו לעשרה ולא לשנים?

תירץ הגר"ח קנייבסקי שליט"א בספרו "טעמא דקרא", דבאמת המרגלים הייתה להם נגיעה כפי המפורסם בשם הזוהר הקדוש, שידעו המרגלים שבארץ ישראל הם ירדו מגדולתם. לעומת זאת יהושע וכלב שאמרו טובה הארץ, זה היה נגד האינטרס שלהם, וכששניים בלי נגיעה אומרים שהארץ טובה, היו ישראל צריכים להאמין להם ולא לבעלי האינטרסים.

"החל רש והתגר בו מלחמה ואשלח מלאכים..."

דברי שלום לאמר" (א, כד-כו)

הנה יש לתמוה, דמשה כאשר שלח דברי שלום אל סיחון לכאורה עשה נגד ציווי הקב"ה, דהקב"ה ציווה להתגרות בו במלחמה, והאיך שלח אליו דברי שלום. ואפשר לומר על פי מה שכתוב (תהלים קכ, ז) אני שלום וכי אדבר המה למלחמה, כלומר שטבע הנוכרי הוא, שכאשר מדברים עמו שלום סובר שפוחדים הימנו ולכן מתחיל במלחמה. וכמו כן משה

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל"

(א, א)

יש להקשות, מדוע נאמר "אל כל ישראל", ולא "בני ישראל", או "ישראל" סתם. ויבואר בהקדם הגמ' במסכת מועד קטן (כא), שמשנה תורה נאמר מפי משה שלוש ימים אחר מיתת אהרן, והיה משה אבל על אחיו. והקשו בגמ' הרי אבל אסור לעסוק בדברי תורה, וא"כ כיצד הותר משה לומר דברי תורה. ותירצו שרבים צריכים לו, ובאופן זה מותר.

וזהו ביאור הפסוק "אלה הדברים אשר דיבר משה", ואם תקשה כיצד הותר לו לדבר דברי תורה בהיותו אבל על אחיו, ע"ז עונה "אל כל ישראל", שרבים צריכים לו, ולכן לא נאסר בדברי תורה... (ר' יהונתן אייבשיץ)

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל"

(א, א)

פירש רבינו ה'אור החיים' הקדוש "אלה הדברים" ולא דברים אחרים. לומר לך שמימיו לא שח משה רבנו ע"ה בדברים אחרים זולת דברי תורה ויראה מוסר והדרכה. ובאמרו: "אל כל ישראל" רצה לומר; שאין הדברים מכוונים לאותו הדור בלבד, אלא לכל דורות עם ישראל ולכל הנפשות עד סוף כל הדורות.

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל"

(א, א)

ברש"י לפי שהן דברי תוכחות, ולקמן בפסוק 'אחרי הכתו את סיחון' מפרש רש"י אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצה הארץ יאמרו מה לזה עלינו, מה הטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה שאין בו כח להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצו ואח"כ הוכיחם, עכ"ל.

אאמרו" הגה"צ הרה"ק רבי ישראל חיים זצוק"ל פירש באופן אחר דלכאורה מה הנפקא מינה באיזה זמן יוכיח את עם ישראל והרי היה צריך להוכיחם, אלא דרך העולם דאם המוכיח והמגיד הם יושבי אוהלים וגורסין תדיר באורייתא, אזי אומרים השומעים דאין הוא מן הישר שהם יכולין לומר דברי מוסר ותוכחה, מחמת שאין להם שום מושג בטעם הבלי העולם הזה, דהמסובב ברחובות העיר וטעם כל תענוגות קשה לו לפרוש מתאוות העולם הזה, לכך כתבה לנו תורה שהוכיח משה את ישראל רק אחרי הכותו את סיחון ועוג, מכיוון שעל משה רבינו לא היו יכולין לטעון שאומר מוסר על אף שאין לו שום הבנה בענייני עולם הזה, דהרי ראינו שהיה משה לוחם אמין שניצח שני מלכים גדולים סיחון ועוג ואם כן מן הסתם הוא מבין קצת בענייני עולם הזה, ואף על פי כן היה עוסק תמיד בתורה ומתנהג בקדושה וטהרה. (שיח יעקב יוסף)

לעי"נ

הרה"צ פנחס בן ר' בנימין ביוש
רוזנבוים זצוק"ל - כ"ו בניסן

ליקוטים נפלאים פרשת דברים

החיד"א פירש את הפסוק בצורה מופלאה, והוא מסתמך על 3 מקורות.

האחד, הוא הגמרא (בכורות מה, ב) שאומרת שנגס לא ישא ננסית כי משניהם יולד אצבעי (ופירש ב'ערוך', קצר כמו אצבע). השני, הוא הסימן שמסר משה למרגלים, שהיושבים בחצרות, ללא חומה, הם אנשים חזקים הסומכים על כוחם. והשלישי, דברי חז"ל על העוים שהיו גיבורים עצומים, עד שכל הרואה אותם נתקף בעויות, והם אלה שישבו בחצרות. לפי ההנחות הללו מסביר החיד"א את פסוקנו. 'והעוים' - היינו הגיבורים העצומים, שכל הרואה אותם נתקף בעויות; 'היושבים בחצרים' - ללא חומה, והרי לך האות על גבורתם; 'עד עזה' - כלומר הם עזים מאד.

והיה אפשר לחשוב שהגיבורים הללו יטילו אימתם על הבריות, ולא ינוצחו על ידי אף אחד באפוא הכתוב ללמדנו ש'כפתורים' (הם הננסים היוצאים מכפתור, הנולדים להורים ננסים, ולכן הם קטנים ונבזים) 'השמידום' - הם אלה אשר השמידו את העוים; 'וישבו תחתם' - התיישבו בחצרותיהם של העוים.

ומכיוון שרואים נסים גלויים כאלה בארץ ישראל, יש לעם ישראל לסמוך על השי"ת, אדון הארץ, ולכן 'קומו סעו ועברו את נחל ארנון', ואל תחששו ממאומה.

זהו מוסר השכל לדורות, שנדע שהכוח היחיד השולט בארץ הקודש הוא כוחו של אדון האדונים, ואין לנו לירא ולפחד מהאיזמים המושמעים חדשות לבקרים. והכל בתנאי אחד: שנשמור את הארץ בקדושתה, ונעשה את רצונו יתברך בלבב שלם, ואז ה'כפתורים' יטילו את אימתם על הגיבורים. (עלינו לשבח)

"בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאל" (ב, כז)

שליחי משה רבינו פונים לסיחון ומבקשים את רשותו: "אעברה בארצך בדרך בדרך אלך לא אסור ימין ושמאל, אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תיתן לי ושתיתי". ויש להבין מהי כפילות המילים "בדרך בדרך אלך". מבאר בספר "לוח ארז" שהיה לו לסיחון לחשוש מכך שישראל יעברו בדרכו. האחד, כאשר עוברים עם רב בתוך גבולו, שמא ירדו לשדות ולכרמים וישחיתום בדרך הילוכם.

זאת ועוד, שישראל ניזונים מהמון ומהבאר ולכן אין לו סיבה להסתכן בהריסת השדות כאשר לא ירוויח מכך מאומה.

לשתי נקודות אלו כיוונו השלוחים בדבריהם: הבטיחוהו ש"בדרך", בהיותנו בדרכים בין עיר לעיר, "בדרך אלך, לא אסור ימין ושמאל", כך לא יינזקו השדות והכרמים. אולם כאשר נגיע אל תוך הערים ותחומי המושב בעברנו דרך ארצך, "אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תיתן לי ושתיתי".

גם רווח יצא לך מכך. אלא שהקב"ה הקשה את לבו כמפורש בפסוקים וסירב, "למען תיתן בידך כיום הזה". (במחשבה תחילה)

כאשר רצה לגרות את סיחון, שלח אליו דברי שלום כדי שיצא למלחמה נגדו, ובזה קיים מה שציווהו השי"ת והתגר בו מלחמה. (כרם חמד)

"ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו ממצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (א, כז)

הנה טענת בני ישראל כאן היא פליאה נשגבה, אשר לא שייך להבין כלל, וכי באמת כך הייתה דעתם כעת שמה שהוציאים הקב"ה משיעבוד מצרים, אשר עינום בפרך ובעבודה קשה, ושחטו את בניהם ולקחו את דמם לפרעה, ואת גופם הניחו במקום הלבנים, ועוד כהנה וכהנה צרות רבות, ואחר שהוציאים הקב"ה משם ביד חזקה ובזרוע נטויה באותות ובמופתים, אשר נשמעו בכל העולם כולו, ולאחר מכן קריעת ים סוף, וקבלת התורה, ואחר כל זאת באים בני ישראל ואומרים בשנאת ה' הוציאנו, ונשמע מזה שסברו שעתה נתברר להם שמתחילה מה שהוציאים היה מפני ששנאם, והלא אדרבה אם היה שונאם היה משאירם ומניחם במצרים ולא היה מוציאם. ואמנם לאחר שחטאו בעגל ובמרגלים רצה הקב"ה לכלותם, אכן ברור שהיה זה מפני שעתה חרה אפו עליהם מאחר שחטאו, ורצה לכלותם, והיה להם לומר שהקב"ה כועס עליהם עתה ורצונו להשמידם, אבל לומר שמעתה מתברר שכל ההוצאה ממצרים הייתה מפני שנאתו, ורצונו להשמידם, הוא פליאה.

ויתכן לומר בביאור הדברים, עפי"מ ששמעתי בשם מרן הגרי"ז סולובייצ'ק זצ"ל שאמר בשם מרן החפץ חיים זצ"ל, כאשר נתחלף ברוסיה שלטון הצאר והחל שלטון הקומוניסטים. והנה אמנם היו כאלה מכלל ישראל ששמחו בעת עליית שלטון הקומוניסטים, אמנם לאחר זמן נתברר שגם זו רעה היא ליהודים. ואמר הח"ח דאין זה מחייב שמתחילה היה צריך להיות כן לרעה, אלא ישנו מהלך בהנהגת הבריאה, אשר הקב"ה מעביר צרה זו, ומביא תקופה חדשה אשר היא תלויה בכלל ישראל, ואם יהיו ראויים ויזכו, אזי יהיה זה לטובה, אך אילו לא יזכו ולא יהיו ראויים, אזי יהיה זו צרה חדשה שתבוא עליהם, והיינו שאותו דבר עצמו יכול להיות שהוא טובה, ומאידך יתכן שהוא רעה, וכעניין מכה שהיא רטייה, ורטייה שהיא מכה, עכ"ד.

ונראה שכך הוא העניין כאן, דכלל ישראל סברו שיציאת מצרים הייתה עבורם כעניין זה, דאם יתנהגו בטוב והיו ראויים, אזי יהיה זה לטובתם ותבוא עליהם כל הברכה, אכן אם לא יזכו ולא יהיו ראויים, אזי יציאת מצרים גופא תהיה עבורם לצרה ולכילוי, ויתברר שהיה זה משנאת ה' אותם, שהרי מלכתחילה הייתה בדעתו שאם לא יהיו ראויים אזי יציאתם כדי לכלותם. (בד קודש)

"והעוים היושבים בחצרים עד עזה כפתורים היוצאים מכפתור השמידום וישבו תחתם"

(ב, כג)